

Ірена Доускова
ВЕДМЕЖИЙ ТАНОК

Роман

З чеської переклала Лідія Кіцила

Перекладено за виданням:

© Irena Dousková, 2014

Photo © Igor Malijevský, 2014

© Druhé město — Martin Reiner, 2014

ISBN 978-80-7227-346-1

Роман «Ведмежий танок» Ірени Доускової присвячений останнім місяцям життя enfant terrible чеської літератури — Ярослава Гашека, але це не просто історія життя письменника, а й глибоко структурований портрет доби. На календарі 1922 рік. Ми опиняємося в атмосфері села, куди Гашек утік, щоб дописати головний твір свого життя. Однак про «Швейка» тут згадується лише побіжно. В письменникові ще дремає колишній жартівник і провокатор, який умів блискуче веселитися і дотепно писати. Він ще дарує друзям непристойні віршики, а також пише «скандальну» п'єсу для місцевого аматорського театру, проте стан його здоров'я катастрофічно погіршується, а нестерпний характер призводить до втрати нечисленних друзів і прихильників.

Це не біографічний роман про письменника, що здобув світову славу посмертно. Авторку значно більше цікавить екзистенційна ситуація згасання сил людини, яка все життя бешкетувала, дражнила світ і вміла про це дотепно розповідати.

Ірена Доускова (нар. 1964 р., м.Пржибрам) — чеська письменниця, авторка гострої прози, оповідань і поезії. Вивчала право, але обрала літературу.

Усі права застережено. Жодної частини цього видання не можна перевидавати, перекладати, зберігати в пошукових системах або передавати в будь-якій формі та будь-яким засобом (електронним, механічним, фотокопіюванням або іншим) без попередньої письмової згоди на це ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко».

© Irena Dousková, 2014

© Druhé město, 2014

© Лідія Кіцила, український переклад, 2025

© «Видавництво Анетти Антоненко», 2025

Увесь наступний день дощило. Вода не переставала періщити з сірих хмар. Здавалось, ніби божевільна небесна служниця виливає додолу відро за відром, рішуче налаштована раз і назавжди навести лад і повернути весь бруд назад на землю, де йому й місце. Відразу пополудні швидко стемніло. Але настання ночі нічого не змінило, дощ не вщухав. Вітер скиглив і наганяв струмені води в мансардне вікно, а голі гілки волоського горіха, схожі на кістляві пазури, билися одна об одну.

Йому це не заважало. Заснув швидко. Зрештою, Господь пообіцяв, що потопу більше не буде. Всі ці дикі звуки ззовні лише посилювали відчуття безпеки всередині. Вони допомогли йому зануритися майже у гіпнотичний сон. Згодом щось наснилося. Він піднімався на гору. Повільно й важко. Дощ і темряву взяв у цей сон із собою. Додавши грім і блискавицю. Нарешті був нагорі. Втомлений і до нитки промоклий, з грозою, що дихала в потилицю, зупинився перед церквою, про існування якої не мав жодного уявлення протягом усього виснажливого підйому. Але заходити туди йому не хотілося. Не тому, що це була церква, а радше через те, який дивний вигляд вона мала. Цю дивовижність відчував уві сні цілком виразно, хоча причини не розумів. Ззовні вона скидалася на будь-яку іншу сільську святиню. Хіба що була незвично занедбана і мала темні стіни. Здавалася дуже прадавньою, ймовірно, романською. Однак на цьому він не дуже розумівся. Була схожа на маленький замок, якусь невеличку фортецю. Він потягнувся до іржавої клямки, вже навіть торкнувся її, але відтак передумав. Все одно замкнена, вирішив, розуміючи, що це лише відмовка. Проте буря вже була тут. Шаленіла зусібіч. Йому не залишилося нічого іншого. З відчуттям марноти знову взявся за клямку. Було відчинено.

Спершу він нічого не бачив. Темрява, що його огорнула, була ще непроникнішою, ніж надворі. За якийсь час розрізнув тремтливе полум'я свічок. Його не здивувало, що таке можливо в цьому віддаленому й покинутому місці. Невдовзі помітив інші слабкі заграви, що мерехтіли з кількох темних закутків. Мабуть, вони лилися від образів, виконаних радше у стилі православних ікон, зміст і сюжет яких залишалися йому незрозумілими. Увесь внутрішній простір церкви був упорядкований інакше, ніж зазвичай. Він нагадував лабіринт, форму й будову якого неможливо охопити з одного місця і в якому все спрямовано до центру. Тож він рушив у тому напрямку. Минуло трохи часу, він і гадки не мав, скільки саме, коли натрапив на низьку кам'яну споруду без вікон. Вона нагадувала іконостас, хіба що була з каменю. І не мала оздоблення, самі голі стіни. Він повільно обійшов її довкола. Далі вже йти було нікуди. Торкнувся товстих почорнілих стін. І лише на дотик виявив ледве помітні двері. Відчинив їх. Потік світла був настільки яскравий, що на мить його осліпив. Він не зміг увійти. Не сприймав нічого, крім самого світла. Що б там усередині не ховалося, він того не побачив. Та й уже не хотів. Зненацька усвідомив: знає все, що треба було знати.

— Бонді! Ти ледача єврейська скотино! Вилазь звідти!

— Відчиняй! Швидше!

Минуло трохи часу, перш ніж він зрозумів, що це був сон. А вигуки й глухі удари його не стосуються. Сів заспаний. Але нічого не припинилося. Не зникло. Чув, як хтось зі злістю копає ногою двері. А також дзенькіт каменя об шибку.

— Ти знаєш, що таке погром? Якщо ні, то зараз дізнаєшся!

— Відчини, Бонді, або ми тут усе рознесемо.

Погром? У Липниці? У Чехословаччині 1922 року? Він не міг у це повірити. Хоча в Голешові... Та все ж це не мало сенсу. Попри те відчув, як по спині стікають струмки холодного поту. Галас перед будинком не вщухав. Навпаки,

навіть посилювався. До нього дійшло, що поруч у кімнаті спить Емілка. Зараз, мабуть, уже ні... Заціпеніння вмить зникло.

— То що? Вийдеш? Чи маємо тобі хату підпалити?

Наскільки зміг квапливо спустився в темряві сходами вниз. Зі свого вікна, що виходило на передній бік будинку, він не бачив вулиці, лише двір. Вмикати світло не хотів. Уже з коридору, однак, розрізнув вогні, що миготіли надворі.

— Татку? Татку, що це?

— Я не знаю. Не знаю... Це з'ясується. Не бійся. Залишайся там, де ти є, будь ласка! Не виходь!

Поспішив до дверей. Перечепився, похитнувся. Міркував, чим озброїтися. Нічого не мав. По дорозі взяв у руки щітку для прибирання, але одразу ж її відкинув. Зрештою відчинив так як стояв, у підштанках, босий і з порожніми руками.

— Що тут відбувається? — закричав.

Тобто хотів закричати, але з його рота вирвалося тільки якийсь принизливе хрипіння. Його здивувало, що чоловіків надворі всього двоє. Зате факелів було більше, принаймні так йому здалося. Можливо, тому, що ними розмахували. Обличчя людей він не міг роздивитися. Майже нічого не бачив, крім тих вогнів.

— Наразі досить, ти, боягузливий паршивцю!

— Твоє щастя, що не наклав повні штани. Але тільки цього разу, чуєш? Наступного все буде гірше.

— Стережися, Цику!

Раптом вони кинулись утікати. На диво, побігли геть. Самі по собі. Він бачив, як на бігу кидають палаючі факели. Можливо, їх таки було лише два. І вони одразу ж згасли. На дорозі та навколо неї стояли триденні калюжі води. Лише згодом він помітив, що кілька сусідів дивляться з-за вікон. Один із них саме відчинив двері.

— Бонді? Щось сталося? — запитав.

— Ні, думаю, що ні. Все гаразд.

Тільки коли збирався зачинити двері, помітив, що на ганку щось лежить. Великий незграбний пакунок. Обережно торкнувся його ногою. Воно було вологе і досить важке. Завагався, перш ніж нахилитися. На диявольський пристрій воно не скидалось. Швидше на якусь гидоту. Та все ж він затягнув цю річ усередину і зачинив за собою двері. Не влаштовуватиме тут виставу.

— Татку, — на сходах стояла Емма з гасовою лампою в руці.

— Я ж казав тобі залишатися там, — різко відповів їй. І відразу сором'язливо замовк. Невпевнено всміхнувся.

— Не бійся, вже все добре. Нічого не сталося.

— Не відкривай цього! Краще не треба.

— Не переймайся. Принеси ніж.

Глянь-но, спало йому на думку, раніше він навіть не згадав про ніж. Перерізав мотузку, зірвав шматки промоклого газетного паперу, а під ними знайшов іще один, пакувальний. Усе відбувалося повільно. Руки його при цьому трохи тремтіли, як би він не намагався стриматись.

— Біжи до ліжка.

Вона похитала головою. Стояла над ним, в одній руці ліхтар, а іншу запхала собі в рота, щоб не скрикнути, якби там все ж виявилось щось... Щось... Боже, ні! Тільки б це не було щось живе. Точніше, мертва... І щоб це не була якась тварина. Ні, ні, ні! Між зубами відчула солоний смак крові. Власної.

Це була тварина. І вона була мертва. Велика, добре відгодована гуска. Вже обципана.

Вони поклали її на кухонний стіл. Мовчки сіли за стіл, нібито збиралися бути на сторожі біля цього трупа. Емма безпорадно тицьнула в неї пальцем.

— Тут щось є, подивись.

З отвору над гузкою виглядав край конверта.

— Принеси мені окуляри. Вони на ліжку.

— Я прочитаю.

— Ні. Принеси мені окуляри.

Євреї полюбляють гуски,
Ми ж, друже Бонді, любимо закуски.
Тож я одну вам засилаю
І апетит на неї маю.
На святого Мартина
Хай буде гарна гостина.
Вона не встигла утекти,
Тож треба її гарно запекти.
Хитромудре плем'я Юди,
Хай на гадці вам не буде
Човлент¹ з неї готувати,
Бо не буду куштувати.
Вибачте малий цей балаган,
Ваш нечемний Гашек хуліган.

— Покидьок! Я ще покажу цьому мерзотникові! — погрозив виснажений купець та й пішов налити собі чарку сливовиці, щоб узагалі вдалося заснути.

Хлопчик став навшпиньки і зазирнув у корчму спершу крізь вікно. Але нічого не побачив, там іще не засвітили. До того ж мусив бути обережним, щоб нічого не випало з рук. В одній руці тримав записочку від Бонді, а в другій судомно стискав п'ятака, теж від нього. За цю послугу. В кишеню він нічого класти не хотів, там була дірка. Хоч і невелика, як він намацав, але ризикувати не збирався. Опустився назад на п'яти й усією вагою вгруз у грязюку під вікном. Три дні дощило, вчора ця хляпавка перейшла у сніг, а тепер з усього цього створилося гидке місиво, що хлюпає

¹ Човлент — традиційна єврейська суботня страва, яку повільно тушкують із м'яса, квасолі, крупи (переважно перлової) та овочів (тут і далі — прим. перекладача).

під ногами. Відчув, як воно просочується в черевики. Вони вже нічого не варті, проте інших у нього не було і ще довго не буде. Ввійшов усередину. Було щойно після полудня, зал порожній. Навіть шинкаря Інвалда не видно. Але пан Гашек сидів там, у глибині, біля шинквасу неподалік від кухні. Як і завжди. Привітався з ним. Тиша. Той його не почув. А здавалося, що дивиться просто на нього. Точно дивився у той бік. Тож хлопець вирішив зачекати, що буде далі. Не мав наміру докучати чи якимось так. Тим паче, що за доручення вже заплатили. Але нічого не відбувалося. Тоді він підійшов трохи ближче. Спостерігав, як той курить, і раптом подумав, що в нього якась дивна рука. Та ні, обидві дивні. Немов у якогось вгодованого карапуза. Може, він панського роду? Точно не з їхніх. В їхнього Пепічка ручки були тоненькі, мов палички, від початку й до самого кінця, аж доки не помер. Та й помер він невдовзі, навіть до пів року не дожив. Привітався ще раз.

— Добрий день.

Нарешті той ворухнувся.

— Привіт.

Та він справді жакливо товстий, подумав хлопець, замість того щоб випалити все, що мав сказати. Мабуть, мене вrekli, як каже бабуся. Вроки від більшовика.

— Ти прийшов по пиво?

— Таж я без джбана.

— А якби з ним, то по пиво?

Чогось подібного він від нього й очікував. Та все одно не знав, що відповісти. Навіщо він його мучить? Черевань вгодований. Карапуз! Якийсь обісраний карапуз!

— Ні. Я прийшов...

— А по що ти б тоді прийшов? Із джбаном?

Тепер уже мав цього досить. Найкраще було б утекти. Та ще й перед цим кинути записку на підлогу і плюнути на неї. Але що далі з тим п'ятаком? Довелось би повернути, а це вже...

— А, Тонда... Тобі що?

— Я приніс панові Гашеку листа.

— То чого йому не даєш?

— Таж я хотів, пане Інвалде...

Нарешті підійшов і поклав той клятий папірець перед ним на стіл. А там уже й так було повно паперів.

— Ось, прошу, це вам.

І тут же назад. Щонайменше два кроки зробив задки, перш ніж спромігся розвернутись.

— Почекай! Ти Тонда?

— Ну, Тонда. Але я вже мушу йти.

— Як мій дід, він теж був Тонда. Тонда з Крчі. Я подумав, може, ти щось перекусив би, Тондо.

Завагався. Вперше наважився глянути в ті примружені очі.

— Ну добре, як мусиш, то мусиш. Нема на те ради.

Я його вб'ю! Я його вб'ю. Метушився у тій огидній каші під ногами, аж бризкала.

— То, може, наступного разу!

Почув це, а ще почув, як той над ним сміється. Заметушився і налетів на оту панусю. Ту, що з ним. Він уже її кілька разів бачив, але не так зблизька.

— Ей, што ти делаєш, хлопче?

Він упустив своїх п'ять гелерів. Минуло трохи часу, перш ніж знайшов монету.

Не мав можливості розглянути пані. Але в одному був упевнений: вона теж доволі огрядна. І курить. Більшовичка.

У вікна потрапило трохи післяобіднього сонця. На столі воно утворило світлий кружечок. Спантичлена муха роздратовано дзижчала, вовтузячись у краплі пива. Він уже хотів її ляснути, але помітив, наскільки вона по-листопадовому млява. І що їй уже недовго лишилось. Прочитав записку:

*ГАШЕКУ, ПРИЙДІТЬ У П'ЯТНИЦЮ. НА РИБУ.
З ПОВАГОЮ, ВІТЕЗСЛАВ БОНДІ*